

УДК 316.32:355.02:351.86:341(477)

О. Гук

ЗАГРОЗИ І ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано сучасне становище Української держави, враховуючи специфіку глобалізації, кризу існуючої системи міжнародних відносин та необхідність внутрішніх реформ. У цьому контексті використано ідеї сучасних дослідників З. Бжезінського, Т. Фрідмена, Ф. Фукуями та Т. Снайдера.

Ключові слова: глобалізація, національна держава, міжнародні відносини, реформи, національна безпека, культура.

Події останнього року поставили Україну в центр уваги світової спільноти. Майдан, Революція Гідності, повалення диктаторського режиму, окупація Криму та війна на сході держави – саме ті проблеми опинилися в центрі суспільного дискурсу західноєвропейських країн. Насамперед, йдеться про країни Європейського Союзу, до складу якого прагне увійти Україна, декларуючи вагомість істинно європейських цінностей свободи, поваги до людської гідності та демократії. Для жителів багатьох країн сучасного світу Українська держава стала справжнім відкриттям 2014 р. А феномен Майдану розпочався з декларації українським суспільством прагнення жити в системі європейських демократичних цінностей.

Однак за останніх півтора року дедалі очевиднішою стає наявність значних внутрішніх проблем, із якими зіткнулася держава, та загострення міжнародних суперечностей. Саме ці проблеми, на нашу думку, потребують зараз багатоаспектного осмислення. Метою статті є спроба аналізу сучасного становища України у світі глобалізації, визначення її місця та ролі в системі міжнародних відносин, основних внутрішніх та зовнішніх протиріч; а також окреслення основних завдань, які необхідно вирішувати державі на цьому етапі.

Проблемі місця України в системі сучасних міжнародних відносин дослідники приділяли особливу увагу ще з періоду закінчення холодної війни. Один із найвизначніших стратегічних мислителів кінця минулого століття З. Бжезінський чітко зазначив тоді, що “Україна, як новий і важливий простір на євразійській шахівниці, є геополітичною віссю, тому що саме її існування як незалежної країни допомагає трансформувати Росію. Без України Росія перестає бути євразійською імперією. Росія без України все ще могла б претендувати на імперський статус, але тоді вона б стала переважно азіатською імперською державою” [1].

Водночас дослідник демонструє нині деяке розчарування і навіть розгубленість з того приводу, що українська геополітична вісь не змогла трансформувати Росію в європейську державу. Окрім того, “чорна діра”, що виникла в самому центрі Євразії, прагне затягнути на сьогодні Українську державу в геополітичну порожнечу або ж, перекинувши шахівницю, претендувати на встановлення власних правил гри у міжнародних відносинах.

Однак проблема українсько-російських відносин є лише однією із ключових для України у сучасній глобалізаційній системі. Для більш чіткого прояснення цієї ситуації будемо її розглядати у ширшому контексті.

Тому вважаємо за доцільне аналіз сучасної ситуації Української держави розпочати із з’ясування суті глобалізації, її характерних ознак, суперечностей та викликів. У нинішній науковій

літературі можна знайти багато визначень даного поняття, але скористаймося дефініцією, запропонованою М. Шаповаленко у посібнику “Основи демократії”: “Глобалізація – це фаза сучасної поглибленої та багатоаспектної інтеграції світу в умовах новітніх інформаційних технологій, завдяки яким світ стає єдиним цілим; це також процес кількісного зростання, інтенсифікації та якісної трансформації економічних, політичних, соціальних, правових, культурних зв’язків і стосунків держав та регіонів із суперечливими, неоднозначними наслідками” [2].

Підсумовуючи дослідження своїх попередників, М. Шаповаленко виділяє такі характерні риси глобалізації:

1) масштабність та потужність інтеграційних процесів (сучасні інформаційні й комунікативні технології пов’язують нині світ в одне ціле);

2) багатоаспектність глобалізаційних процесів, оскільки вони охоплюють всі сфери суспільного життя, але найбільше зачіпають світ культури і тим стають одним із потужних інструментів формування світогляду сучасної людини;

3) невизначеність та непередбачуваність глобалізації, її вплив на окрему особистість, культуру, суспільство і людство загалом [3].

Багатоаспектність сучасної глобалізації проявляється у тому, що вона охоплює практично всі сфери суспільного життя: економіку, політику, культуру, науково-технічні аспекти; крім того, є потужним інструментом формування світогляду, оскільки людство на сьогодні живе в інформаційну епоху.

В економічній сфері глобалізація означає поширення вільноринкового капіталізму практично на всі держави світу, тому ми можемо говорити про світову економічну інтеграцію. В політичних відносинах, як зазначає М. Шаповаленко, зумовлює створення нових глобальних форм врядування (world governance), формування нових сфер активності (глобальне громадянське суспільство), поширення демократичних цінностей та інституцій (глобальна демократизація). Водночас до виникнення нових форм залежності, посилення одних держав при послабленні інших, впливає на суверенітет народів та на перспективи виживання національних держав за умов усе більшої ролі наднаціональних об’єднань [4].

Або ж, як влучно зауважує З. Бжезінський у своїй іншій праці, “глобалізація по своїй суті означає глобальну взаємозалежність, яка не гарантує рівності статусу чи навіть однакової безпеки для всіх країн. Але вона передбачає, що кожна країна не має абсолютного імунітету щодо наслідків технологічної революції, яка величезною мірою посилила здатність людини чинити насильство і водночас зміцнила зв’язки, які дедалі тісніше об’єднують людство” [5].

Саме на цій проблемі ми хочемо зупинитися, оскільки на нашу думку, вона набуває особливої актуальності для України та всього українського суспільства в нинішній геополітичній ситуації. Отож, звернемось, насамперед, до класиків.

Один із провідних дослідників проблеми глобалізації Т. Фрідмен наголошує на непередбачуваності, невизначеності та неоднозначності впливу глобалізації на хід світової історії. Його знаменита праця “Лексус і оливкове дерево: зрозуміти глобалізацію” визнається на сьогодні однією з найцінніших у цій сфері. Однак доцільно зауважити, що вже у вступі автор зазначає, що нова система (глобалізація) прийшла на зміну холодній війни [6]. А тоді ґрунтовно аналізує відмінність цих двох міжнародних систем. Отож, візьмемо за основу цей компаративний аналіз Т. Фрідмена, щоб з’ясувати, наскільки він справджується у сучасних умовах.

Детально аналізуючи спочатку систему відносин у період холодної війни, дослідник відзначає специфіку структури влади: це рівновага між США та СРСР; потім

чіткі правила у міжнародних відносинах: жодна держава не могла посягати на сферу впливу іншої; в економіці менш розвиненим країнам належало зосередитися на підтримці своєї національної промисловості, країнам у розвитку – на зростанні, що ґрунтується на експорті, комуністичним країнам – на автаркії, а західним економістам – на регульованій торгівлі. Далі аналізуються панівні ідеї системи: двобій між комунізмом та капіталізмом, а також розрядка, неприєднання та перебудова. Холодна війна також мала свої демографічні тенденції: переміщення людей зі Сходу на Захід заморозила Залізна Завіса, натомість переміщення з Півдня на Північ було вільнішим процесом; свої перспективи на планеті: світ був простором, розділеним на комуністичний, західний та нейтральний табори, і кожна країна належала до одного з них; свої визначальні технології: все зосереджувалося навколо ядерної зброї та другої промислової революції, але для багатьох людей у країнах, що розвиваються, актуальними знаряддями і досі були серп і молот; свої визначальні виміри: це була вага ядерних ракет. Відповідно, взяті разом, елементи цієї системи холодної війни впливали на внутрішню політику, торгівлю та міжнародні відносини чи не кожної країни світу [7].

Проблема в тому, що більшість дослідників, Т. Фрідмен зокрема, визначили 1989 р. завершенням системи Холодної війни і власне початком нової системи – сучасної епохи глобалізації. І ця нова система, на його думку, характеризується наступними чіткими ознаками. Її найбільш загальна риса – інтеграція, вона характеризується одним словом – мережа [8].

Базова структура влади глобалізації складніша, ніж структура Холодної війни. Однак Т. Фрідмен по суті робить до висновку про стабільні міжнародні відносини в умовах глобалізації. Водночас він не такий категоричний як Ф. Фукуяма зі своєю концепцією “кінця історії”, що започаткувала нову версію неомондіалізму, прогножуючи завершення ідеологічної еволюції людства та універсалізації західної ліберальної демократії як остаточної форми правління. Відповідно, в системі міжнародних відносин це означає перехід до однополярного світу із провідною роллю США.

Т. Фрідмен швидше прихильник концепції глокалізації, яка передбачає спробу поєднання системи глобалізації із локалізацією (розвитком національних держав і культур). Саме національній державі дослідник приділяє особливу увагу в контексті глобалізаційних процесів. Однак, перш ніж перейти до специфіки умов розвитку національної держави в умовах глобалізації, хочемо закцентувати уваги на загрозах існуючій системі міжнародних відносин у сучасному світі, оскільки саме Україна опинилася в епіцентрі цих подій.

Дослідник В. Мід у своїй статті “Повернення геополітики”, аналізуючи сучасну ситуацію, акцентує на помилковості концепції Ф. Фукуями, його основної ідеї про те, що геополітика себе вичерпала, бо ідеологічна боротьба людства завершилася назавжди. На цій концепції будувалася і зовнішня політика США за президентства Б. Обами, що зводилася до популяризації ліберального світового порядку, скорочення витрат на оборону і зменшення участі США на ключових світових сценах. Але через двадцять п’ять років після падіння Берлінського муру всі зіштовхнулися з протистоянням ЄС та Росії через Україну, що призвело до окупації Москвою Криму і загострення інших конфліктів на Сході. В. Путіну вдалося досягти успіху у підриві західних проектів на території колишнього СРСР (розірвав Грузію, схилив Вірменію на свій бік, зміцнив свій вплив у Криму). З точки зору провідних європейських держав, В. Путін штовхає свою країну у прірву, Росія скочується на маргінес світу. Але Глава Російської держави відверто і цинічно демонструє своє прагнення змінити правила гри у міжнародних відносинах.

Основна помилка Заходу, на думку дослідника, якраз і полягає у переконаності ідеологічного триумфу ліберальної демократії, який автоматично мав розпочатися із розпадом СРСР, у вірі в безнадійне старіння грубої сили [9]. Натомість ми бачимо нині шантаж і демонстрацію цієї примітивної грубої сили, яка демонструє повну зневагу до усталеної системи міжнародних відносин, яка по суті сформувалася ще після Другої світової війни – Ялтинсько-Потсдамської. Нинішня система була лише дещо модернізована у 1989 – 1991 рр. По суті після об'єднання Німеччини і підписання Біловезьких угод і закріпився однополярний світ, панування Заходу, що і дало підстави Ф. Фукуямі написати про “кінець історії”. Вперше неписані правила системи 1945 р. були порушені 11 вересня 2001 р. Після чого З. Бжезінський зазначить, що “поняття абсолютної національної безпеки сьогодні є міфом. Тотальна безпека і тотальна оборона в добу глобалізації недосяжні” [10].

Тому світ постав на сьогодні перед новим викликом і змушений шукати шляхів виходу із складної ситуації. Події в Україні 2014 р. поставили світ перед викликом Третьої світової війни. Цинічне порушення умов Будапештського меморандуму остаточно засвідчило крах Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

У більшості європейських країн так звана “українська криза” викликає “стурбованість”, за якою приховується роздратування. Ліберально-демократична Європа роздратована порушенням цілісного комфортного світу, власне світу біполярного, модель якого була закладена ще Ялтинсько-Вашингтонською системою. Завершення етапу Холодної війни символізувало для Європи, насамперед, падіння Берлінського муру і можливість облаштування раціонального, стабільного європейського світу. Європейські цінності перетворилися на своєрідний фетиш чи, навіть, швидше симулякр, використовуючи популярний термін відомого французького філософа Ж. Бодріяра.

Очевидно те, що Україна постала перед серйозним викликом, який, згідно з концепцією А. Тойнбі, є неминучою передумовою будь-якого розвитку. Бо функція цього “зовнішнього фактору полягає в тому, щоб перетворити внутрішній творчий імпульс у постійний стимул, який сприяє реалізації потенційно можливих творчих варіацій” [11]. Але основна проблема полягає у тому, яку відповідь зможе дати Українська держава чи, швидше, українське суспільство на цей зовнішній виклик. Ключову роль, на думку дослідника, має відіграти творча меншість, а нетворча більшість повинна втілити ці ідеї завдяки механізму соціального наслідування. Очевидно, проблема в тому, що нинішня політична еліта України не здатна до такої творчої потуги, бо є продуктом попередньої епохи. Натомість ми спостерігаємо небувалий сплеск творчої енергії, що йде від громадянського суспільства, яке на очах породжує молоду еліту, поки що доволі аморфну і не впорядковану, але з великим потенціалом. Тому для Української держави питання формування нової політичної еліти постає поряд із іншими першочерговими завданнями, які потрібно виконувати якомога швидше.

А проблему зміни системи міжнародних відносин потрібно покласти на ініціативи сильних гравців міжнародних відносин, які змушені працювати над її вдосконаленням до такого стану, коли ця система буде спроможною вирішувати завдання, поставлені перед нею. Ситуація кризи – це той самий виклик, який вимагає належної відповіді. Це макрорівень.

Для України на сучасному етапі більш вагомим є мезорівень – рівень національної держави. Адже наше завдання полягає насамперед у тому, щоб визначити особливості становища національної держави в умовах глобалізації, зокрема держави демократичної.

Якщо розпочинати із ситуації існування системи глобалізації до кризи 2014 р., то вже й тут дослідники акцентували на серйозних ризиках і доволі суперечливому впливі

глобалізації на процеси демократизації, зокрема загостренні проблеми національної ідентичності та етнічних коренів. Тут доцільно знову згадати Т. Фрідмена, який, порівнюючи національну державу з довершеним, досконалим “оливковим деревом”, вважав, що вона ніколи не зникне. Вона мусить існувати як остаточне вираження нашої належності до когось і до чогось: “Щоб бути цілісною особою, треба бути частиною оливкового гаю, щоб бути закоріненим у ньому” [12]. Окрім того, дослідник вважає, що тривалість і міцність глобалізації як системи залежатиме від того, наскільки вона зможе втримати рівновагу між інтеграцією та збереженням ідентичності та міцності сильних держав.

У теорії міжнародних відносин поняття “національна держава” окреслюють дуже широко як суверенну, територіально обмежену політичну одиницю, яку з часу укладання Вестфальської угоди (1648 р.) визнано основним суб’єктом міжнародного права. У сучасну епоху національна держава перетворилася на найбільш поширену форму політичної організації суспільства. Вона має визначені правила набуття громадянства, визнає та оберігає свою культурну специфіку та обраний нею шлях суспільно-політичного розвитку, є втіленням і носієм національного суверенітету та демократичного ладу.

В епоху глобалізації доречно розглядати обмежений суверенітет держав. Додаткового навантаження зазнають перехідні суспільства, до яких належить і Україна. Проблему впливу глобалізації на національні держави на сьогодні детально досліджує Ф. Фукуяма вже у іншій своїй праці “Сильна держава. Управління і світовий порядок у XXI ст.”, акцентуючи саме на найважливіших завданнях для України в контексті майбутнього Української держави. Так, Ф. Фукуяма підкреслює, що “Побудова сильної держави – одна з найбільш важливих проблем світового співтовариства, так як слабкість держави виступає основним джерелом першочергових проблем, як національних, так і міжнародних” [13].

Побудова в Україні сильної держави – першочергове завдання, яке стоїть нині перед українським суспільством. Це завдання надважливе і надскладне. Надважливе – бо це єдиний реальний шлях вистояти і зберегти свою державність та свою ідентичність. Надзвичайно складне, беручи до уваги нинішню економічну ситуацію, стан неоголошеної війни, слабкість практично всіх державних інституцій. До того ж, йдеться про побудову демократичної держави.

Серед викликів глобалізації у сучасному світі дослідники наголошують на загрозах демократичним національним державам, національній ідентичності. Становлення демократії – складний і тривалий процес, адже він потребує появи відповідних інституцій, що ускладнено багатьма чинниками – неодноразово зауважує у своїх публікаціях Ф. Фукуяма. Держава має бути сильна, але люди повинні вірити в те, що вона виконує свої функції за загальною згодою, не обмежуючи їхніх прав і свобод.

Отож, дослідник наголошує на існуванні трьох китів сучасної політичної системи: 1) сильна держава, що забезпечує дотримання законів, 2) інституції, які утримують її в правових межах; 3) підзвітність влади. Тобто дуже важливо сформувати таку систему права і таку систему громадських інститутів, які б забезпечували відповідальність влади перед громадянами. Для цього першочерговим завданням стає високий рівень освіти, здатність суспільства до самоорганізації, налагоджений обмін інформацією.

У своїй відкритій лекції “Про політичну систему” Ф. Фукуяма аналізує сутність найважливіших, на його думку, компонентів демократичного устрою. І найперший,

найвагоміший складник – це сучасна держава (modern state). Власне, сутність держави в “її спроможності використовувати владу з метою визначення внутрішньої та зовнішньої політики, охорони правопорядку, захисту інтересів та прав громадян, забезпечення політичної стабільності. Відмінність сучасної держави від держави традиційної в тому, що, по-перше, вона повинна продукувати те, що економісти називають “публічними благами”; по-друге, і це її основна відмінність, вона повинна здійснити перехід до знеособленості. Іншими словами стосунки між державою і особою як громадянином, незалежно від того, чи людина належить до правлячої еліти, або чи має з неї зв’язки через посередників. Це надзвичайно складно і надзвичайно важливо, бо для України, це завдання впирається у проблему подолання корупції. Без вирішення цієї проблеми Україна ніколи не стане ані справедливою, ані успішною державою”.

Звідси випливає другий важливий чинник – верховенство права, що потребує формування системи правових інститутів. І третій чинник – демократична підзвітність також впирається у формування системи інститутів політичної відповідальності, яка б гарантувала забезпечення принципів справедливої політичної конкуренції, доступність кожного громадянина до політичної системи. Але найважливіша умова забезпечення дієвості останнього чинника – виробити такі механізми впливу громадянського суспільства на органи державної влади, які б спонукали політичних лідерів діяти не у власних інтересах, а в інтересах суспільства загалом [14].

Очевидно, що останнє завдання потребує, насамперед, значних зрушень у суспільній свідомості, вихованні активної громадянської позиції кожного. Ці моменти потребують детальнішого аналізу. Про це йдеться у статті Ф. Фукуями “Примат культури”. Тут дослідник виділяє чотири рівні, на яких відбувається зміцнення демократії. Перший рівень – це рівень ідеології. Він означає рівень нормативних переконань у легітимності демократичних інституцій. Це сфера раціональної самосвідомості. Вироблення державою власної ідеології, яку суспільство приймає на раціональному рівні, означає, усвідомлення своєї стратегічної цілі розвитку. Другий рівень – інституційний (включає в себе конституцію, правові, партійні системи, ринкові структури). Формування інституцій – процес триваліший і повільніший, до того ж вони піддаються маніпулюванню з боку державної політики. Третій рівень – громадянське суспільство, яке є підґрунтям демократичних політичних інституцій. В Україні процес становлення громадянського суспільства за останніх півтора року дає підстави очікувати значні зміни і в сфері державних інституцій. Та найважливішим є четвертий, найглибший рівень – рівень культури [15]. Саме на ньому вважаємо за необхідне зупинитися детальніше.

Отже, Ф. Фукуяма доречно наголошує на тому, що рівень культури є найглибшим, оскільки він включає такі важливі феномени, як “родина, релігія, моральні цінності, етнічну самосвідомість, громадянськість та історичні традиції”. Визначає феномен культури дослідник як “нераціональні етнічні навички, що передаються завдяки традиції” і при цьому зауважує, що порівняно з трьома попередніми рівнями вона схильна змінюватися найповільніше [16].

Складно не погодитися з американським дослідником. Але, на нашу думку, саме з цього рівня ми повинні нині розпочинати найбільші зміни, розраховані на далеку перспективу. Це, так би мовити, основне стратегічне завдання. З іншого боку, очевидно, що неможливо закласти оцей глибинний пласт на порожньому місці. Але саме тут, у сфері культури, ми і маємо вже в наявності всі ці складові. Для української ментальності

моральні цінності, релігійно-духовні, сімейні та історичні традиції завжди були правдивими архетипами. Їх потрібно відродити. Вся гуманітарна політика держави повинна працювати зараз саме у цьому напрямку. Водночас закладаються основи інформаційної безпеки, захисту свого інформаційного простору.

Саме тому на сучасному етапі реформування Української держави реформи у сфері національно-культурної ідентичності та національної пам'яті посідають особливе місце. І в цьому напрямку саме на державному рівні необхідно створити максимально сприятливі умови, насамперед для розвитку української мови, яка повинна бути єдиною державною мовою. На другому місці – написання ґрунтовної, об'єктивної і правдивої історії України. Максимальне сприяння з боку держави історичних наукових розробок, заповнення “білих плям” української історії, звільнення совкових стереотипів, розвінчання міфів “русского міра”. Популяризація правдивої української історії та української культури за кордоном. Правдиве дослідження історії дає змогу чітко утверджувати демократичні традиції, які проявляються в українському суспільстві на рівні архетипів. Відповідно до вирішення цих стратегічних завдань повинні відбуватися реформи в освітній галузі, які б дали змогу вивести Україну в один ряд із найрозвиненішими країнами світу.

Також, слідуючи за логікою Ф. Фукуями, доцільно наголосити на тому, що ментально українці належать до таких націй, для яких релігія відіграє важливу роль. Українська церква продемонструвала за останніх півтора року свою вагому місію духовного провідника та вихователя. Створення єдиної помісної церкви в Україні, звільнення з-під впливу Московського патріархату – завдання загальносуспільного значення.

І на завершення ми знову звертаємося до проблеми, з якої обґрунтовували актуальність поставленої проблеми на початку – моральні цінності. Декларація вірності європейським цінностям ще в листопаді 2013 р. спричинила величній резонанс і викликала революційні зрушення. Парадоксальність ситуації полягає у тому, що в Україні півтора року триває боротьба за те, щоб європейські цінності остаточно не знівельовалися. А Європа проявляє слабкодухість і лицемірство, бо насправді демонструє вірність матеріальним вартостям, страх втратити сите, комфортне і безпечне життя. Але, як влучно зауважив відомий американський історик Т. Снайдер, “Україна й Європа нині пов'язані між собою значно більше, ніж європейці та українці собі уявляють... Сьогодні ми досягли тієї точки, коли українська історія та історія Європи – це, певною мірою, одне й те ж...” [17].

Отже, переходимо до висновків. На сьогодні Україна опинилася в епіцентрі світових подій. Напружена міжнародна ситуація вимагає пошуку нових дієвих механізмів запобігання міждержавним конфліктам. Прийшов час будувати нову систему світового устрою, враховуючи специфіку сучасного глобалізованого світу. Це основне завдання, яке стоїть нині перед міжнародною спільнотою.

Перед Україною поставлене інше надскладне і надважливе завдання: вистояти, зберегти свою державу, зробити сильною її економіку, політичну систему, національну безпеку. Для цього необхідні ґрунтовні реформи всіх сфер суспільного життя, побудова і впровадження демократичних, правових інституцій, подолання корупції і забезпечення дієвих механізмів впливу громадянського суспільства на органи державної влади.

Нинішня система європейських ліберально-демократичних цінностей проходить справжній іспит зрілості. І лише спільними зусиллями і Україна, і країни Європейського

Союзу зможуть дати гідну відповідь на виклик Євроазійства. Криза в системі міжнародних відносин, криза в державі можуть бути подолані лише шляхом детального переосмислення і відродження духовної сфери, сфери культури.

Література

1. Бжезінський З. Велика шахівниця [Текст] / З. Бжезінський. — Львів ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. — С. 46.
2. Основи демократії [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. А. Ф. Колодій. — 30-те вид., онов. і доп. — Львів : Астролябія, 2009. — С. 719.
3. Так само. — С. 719.
4. Там само. — С. 732.
5. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство [Текст] / З. Бжезінський. — К. : Вид. дім “Кієво-Могилянська академія”, 2006. — С. 13.
6. Фрідмен Т. Лексус і оливкове дерево: зрозуміти глобалізацію [Текст] / Т. Фрідмен. — Львів : Незалежний культурологічний журнал “Ї”, 2002. — С. 15.
7. Там само. — С. 25.
8. Там само. — С. 26.
9. Мід В. Р. Провернення геополітики. Україна і НАТО: 20 років партнерства / В. Р. Мід // Незалежний культурологічний часопис “Ї” [Текст]. — 2014 — № 77. — С. 209.
10. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство... — С. 28.
11. Тойнбі А. Постигжение истории [Текст] / А. Тойнби. — М. : Прогресс, 1991. — С. 108.
12. Фрідмен Т. Лексус і оливкове дерево... — С. 54.
13. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке [Текст] / Ф. Фукуяма. — М. : АСТ ; АСТ-Москва ; ООО “Хранитель”, 2006. — С. 5.
14. Савицька Л. Френсіс Фукуяма про політичну систему [Електронний ресурс] / Л. Савицька. — Режим доступу : <http://www.innovations.com.ua/ua/articles/.../rensis-ukuyama-pro-politichnu-sistemu>.
15. Фукуяма Ф. Примат культури / Ф. Фукуяма // Громадянське суспільство Україна [Електронний ресурс]. — 2001. — № 21. — Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/fukujama.htm>.
16. Так само.
17. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє [Текст] / Т. Снайдер. — К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. — С. 34, 35.

О. Гук

THREATS AND CHALLENGES TO UKRAINIAN NATIONALITY UNDER GLOBALISATION

The current situation of the Ukrainian state is analysed in view of the specifics of globalization, crisis of the existing system of international relations and the necessity of internal reforms. In this context, the ideas of modern researchers Z. Bzhezynskyi, T. Fridmen, F. Fukuiama and T. Snaider are used.

Key words: globalization, national state, international relations, reforms, national security, culture.